

Linköpings Universitet
Avdelningen för socialantropologi/IRK
Socialantropologi 3:3-4

Äktenskap i Adana, Turkiet

Attraktion eller arrangemang?

Januari 2006

Maria Alphonse

LIU-IRK/SANT-C--06-009--SE

Linköpings Universitet, Filosofiska Fakulteten
Linköping University, the Faculty of Arts and Sciences

Institutionen för religion och kultur
Department for Religious and Cultural Studies

Socialantropologi
Social Anthropology

Titel: Äktenskap i Adana, Turkiet – Attraktion eller arrangemang?
Title: Marriage in Adana, Turkey – Attraction or Arrangement?

Författare: Maria Alphonce
Author: Maria Alphonce

Handledare: Åsa Nilsson Dahlström
Tutor: Åsa Nilsson Dahlström

Sammanfattning: Uppsatsen handlar om arrangerade äktenskap och kärleksäktenskap i storstadsmiljö i dagens Turkiet. Den belyser främst hur ett äktenskapsarrangemang går till och huruvida inflyttningen från landsbygd till städer har påverkat dem. Jag använder mig av ett inifrånperspektiv genom att intervjua turkiska kvinnor men gör även kopplingar till artiklar som belyser just moderniseringens effekter på äktenskapsformer.

Abstracts: This essay is about marriages in an urban setting in contemporary Turkey. It exemplifies how a marriage arrangement is done and whether the migration into cities from the country has influenced them. I will mainly give an insider perspective by interviewing Turkish women but the essay also relates to articles about modernization's effects on marriage forms.

Nyckelord: Socialantropologi, Turkiet, arrangerade äktenskap, modernisering.
Keywords: Social Anthropology, Turkey, arranged marriages, modernization.

Innehållsförteckning

I. Inledning	2
Kort om Turkiet	2
Syfte	3
Frågeställning	3
Källor och metod	3
II. Beskrivning av äktenskapsarrangemang	5
Teori	5
Terminologi	8
Hur ett äktenskapsarrangemang går till	9
<i>Sökande efter brud</i>	9
<i>Efterforskning</i>	10
<i>Frieri och löfte om bröllop</i>	10
<i>Förlovning</i>	11
<i>Möjlighet till avbrytande av arrangemanget</i>	11
<i>Vigsel och bröllopsfest</i>	11
<i>Praktiska arrangemang runt bröllopet och det framtida hemmet</i> ...	12
Kriterier för äktenskapskandidater	13
Kärleksäktenskap	16
III. Tolkning och upplevelse av arrangerade äktenskap	18
Religiös tradition eller inte?	18
<i>Könssegregering och heder</i>	18
<i>Muhammeds rekommendation</i>	19
Relation till släkten	19
<i>Förändringar av den patriarkaliska familjebildningen</i>	19
<i>Brudens relation till egna föräldrar</i>	21
<i>Brudens relation till sina svärföräldrar</i>	21
Upplevelse av arrangerat äktenskap	23
<i>Relation mellan makar</i>	23
<i>Relation till utbildning och arbete utanför hemmet</i>	24
<i>Förekomst av skilsmässa</i>	26
Vad har då ändrats?	27
<i>Är arrangerade äktenskap på utdöende i Turkiet?</i>	28
IV. Sammanfattning	30
V. Bibliografi och Internetkällor	32

I. Inledning

Äktenskap och samlevnad mellan man och kvinna har alltid funnits överallt men av varierande slag. Ofta finns en norm för denna samlevnad även om avvikelser från normen är vanligt. Liksom allt annat i samhället förändras även äktenskapsformer, inte minst som resultat av media, migration och andra globaliseringsfaktorer. Turkiet är inget undantag efter all migration inom landet (från öst till väst) och den sekulariseringsprocess som pågått i nationen under de senaste 80 åren. Traditionellt har äktenskap mellan ungdomar arrangerats av deras familjer där många andra faktorer än kärlek och förälskelse väger tungt. Men det finns också många historier om passionerad kärlek där de unga tu rymmer för att få leva tillsammans, för övrigt ett populärt tema i sånger, dikter och böcker. I litteraturen definieras arrangerade äktenskap som äktenskap där föräldrar introducerar äktenskapspartner åt sina barn. Alternativet till arrangerade äktenskap är s.k. kärleksäktenskap där brud och brudgum träffas själva och lär känna varandra innan äktenskap kommer på tal (URL 1, 1975:183). Termen ”arrangerat äktenskap” översätts dock inte ordagrant till turkiskan. Det som är någorlunda tydligt är att arrangerade äktenskap blir mindre vanligt i Turkiet men det är inte hela konceptet som överges, vissa kulturellt specifika traditioner lever vidare även i kärleksäktenskap. Detta gör turkiska kärleksäktenskap olika t.ex. västerländska äktenskap och jag kommer snart att visa på hur.

Kort om Turkiet

70 miljoner människor kallar Turkiet sitt hemland varav 85% är etniska turkar (Whiting 2001:690). De övriga folken är kurder, araber, greker och andra mindre etniska grupper (Whiting 2001:690-691). Även om det folk som kallas turkar idag ursprungligen migrerade från Centralasien är kulturen mycket präglad av Mellanöstern och det som ibland kallas Östra Medelhavsområdet (URL 2, 1986:486). Sedan ottomanska rikets fall i början av 1900-talet har nationen Turkiet främst vänt blicken mot Europa. Som resultat av sin kulturellt rika historia har Turkiet idag en brokig blandning av kulturella yttringar och äktenskapsformer med mindre variationer.

Syfte

Mitt syfte är att identifiera olika sätt att hitta en äktenskapspartner i Turkiet idag. Jag kommer att fokusera på den form då äktenskap arrangeras av föräldrarna till brudparet men även kontrastera med former där brud och brudgum finner varandra själva eller med hjälp av någon annan än föräldrarna. Som utomstående från en annan kultur väcker just arrangerade äktenskap mitt speciella intresse men även i det turkiska samhället och på turkisk TV har jag uppfattat en attityd till arrangerade äktenskap som något förlegat och gammaldags. Jag vill därför ta reda på hur arrangerandet av ett äktenskap går till och se hur de som lever i ett sådant äktenskap upplever sin situation och samhället i stort. På detta sätt vill jag få en motvikt till medias och min västerländska stereotyp av denna äktenskapsform. En tendens sedan 1950-talet i det turkiska samhället är flytt från landsbygd och storfamiljen till att bosätta sig i städer. Ofta innebär en sådan flytt att storfamiljsboendet och släktskapsbaserade organisationer överges till förmån för kärnfamiljen och byråkratisk organisation (Hylland Eriksen 2000:127). Jag vill ta reda på om arrangerade äktenskap också överges till förmån för kärleksäktenskap som ett resultat av denna trend. Jag kommer också presentera bakomliggande värderingar till arrangerade äktenskap och visa hur denna tradition överlever om än i modifierad form i det moderna, turkiska samhället.

Frågeställning

För att uppnå syftet kommer jag att använda mig av ett inifrånperspektiv från turkiska kvinnor som lever just i arrangerade äktenskap. Hur arrangerades äktenskap för 15-20 år sen? Hur görs det idag och vill dessa kvinnor att deras söner och döttrars äktenskap ska arrangeras på samma sätt eller är förändring ofrånkomlig? Jag kommer också att ställa frågor om hur turkiska kvinnor i arrangerade äktenskap relaterar denna tradition till religion, hur deras relation till storfamiljen är, deras syn på arbete utanför hemmet och något om hur de upplever sina äktenskap.

Källor och metod

Jag kommer relatera till en del elektroniska artiklar i uppsatsen men det har tyvärr varit svårt att hitta relevant och aktuell litteratur på området. Tyngdpunkten i denna uppsats

kommer därför att ligga på resultat från intervjuer jag gjort med turkiska kvinnor i Adana, Turkiet. Jag har en personlig relation med de flesta av mina informanter. De jag inte kände sen tidigare är kvinnor relaterade till mina informanter och de har inbjudits till intervjun av informanterna själva, alternativt har jag blivit inbjuden till deras fikastunder. Majoriteten av dem bor i mitt grannskap, de övriga har jag mött i andra sammanhang. Jag har fokuserat på att intervjua kvinnor som själva lever i arrangerade äktenskap men för att få balans i deras uppfattning av samhället i stort har jag även intervjuat några andra kvinnor. Totalt har jag fått information från 13 kvinnor varav åtta lever i arrangerade äktenskap, tre i kärleksäktenskap och två är ogifta (de fanns med vid två av intervjuerna och gav intressanta kommentarer men var inte mina huvudinformerare). Åtta av de 13 är hemmafruar, samtliga från övre medelklassen, fyra jobbar och en går i skolan. Majoriteten är mellan 30 och 40 år och alla har mellan 1-3 barn förutom de två som är ogifta. Fyra av kvinnorna intervjuade jag mer personligt på en djupare nivå. Vid några tillfällen har jag ställt frågor i större grupper och fått värdefulla svar. Dessa tillfällen har varit kafferep i grannskapet. Vid ett tillfälle engagerade sig en tolk i intervjun, vid ett annat informantens 17-åriga dotter. Vid alla tillfällen utom ett har någon engelsktalande turkisk kvinna funnits med men intervjuerna har gjorts på blandad turkiska och engelska. Intervjuerna har skett under informella former i informanternas hem med ett undantag då jag träffade informanten på hennes arbetsplats. Jag kommer låta kvinnorna vara anonyma och de kvinnor jag citerar direkt har fått fiktiva namn. Innan intervjuerna förberedde jag ett semistrukturerat frågeformulär som jag sedan anpassade efter situation och informant. Idéer och inspiration till intervjufrågorna har jag dels fått från litteraturen angiven i slutet av uppsatsen dels från samtal med turkiska vänner i min omgivning under den tid vi bott i Turkiet. Jag spelade inte in intervjuerna utan tog anteckningar som jag renskrev direkt efter intervjun. I de enskilda intervjuerna upplevde jag informanterna som mycket villiga att ge information, både generell och personlig. I de större grupperna behöll en del av kvinnorna garden uppe och andra blev fnissiga vilket jag härledde till att vi inte hade en tidigare relation och att jag som utlänning gav mig in på deras territorium om än på inbjudan av en av dem. Den granne som bjöd in mig var vänlig och fungerade som både tolk och viktig stämninggivare.

II. Beskrivning av turkiska äktenskapsarrangemang

Teori

Trots vår västerländska betoning av kärlek, förälskelse och passion som begynnelsen på en relation mellan två individer är äktenskap i många kulturer mer en relation mellan släktgrupper än individer (Hylland Eriksen 2000:113, URL 3, 1987:325). Flera av de kvinnor jag intervjuat menar också att så är fallet i Turkiet; *”det är inte två människor som gifter sig utan två hela familjer som förenas”*. Ur den aspekten är det inte svårt att förstå varför föräldrar vill vara med att bestämma vilka deras barn ska gifta sig med, det kommer ju påverka dem och deras framtid i allra högsta grad (URL 1, 1975:181). Romantik och passion är inte en tungt vägande faktor i dessa arrangemang och att fästa sig känslomässigt vid varandra kommer först efter bröllopet och en tids samlevnad (URL 3, 1987:326).

Jag kommer följa en indelning mellan arrangerade äktenskap och kärleksäktenskap men det finns givetvis sätt att finna sin livspartner som är en kombination eller modifikation av dessa större indelningar. Under studier och intervjuer har jag ofta påmint om skillnaden mellan regler och normer i teori och praktik. Tomas Hylland Eriksen uttrycker det så här, *”Regler och normer är inte identiska med den sociala tillämpningen av regler och normer.”* (Hylland Eriksen 2000:122). Mina informanter må förklara hur saker och ting bör gå till och hur det gick till när deras äktenskap arrangerades men de kan inte veta säkert hur deras grannar eller ens de själva och deras barn kommer att tillämpa dessa normer och regler när det blir dags. Det finns dock gemensamma uppfattningar i de flesta av mina intervjuer som gör att jag kan ge en strukturerad bild av arrangemangen runt äktenskap i södra Turkiet idag.

1967 var så många som 68% av alla turkiska äktenskap arrangerade (URL 3, 1987:325). När jag nämnde denna procentsats för mina informanter menade de alla att det är färre nu. Deras uppfattning av hur många av dagens äktenskap som är arrangerade varierade mellan 10% och 50%. En sådan här högst personlig uppfattning av dagens läge är naturligtvis inget jag ger statistiskt värde men jag tycker det är signifikativt att alla informanter var av åsikten att det är en äktenskapsform som minskar i Turkiet idag. Det

var också de som själva lever i arrangerade äktenskap som angav den högre procentsatsen vilket jag tolkar som att man uppfattar samhället utifrån det sammanhang man själv befinner sig i och ser det som norm. Greer Litton Fox hänvisar till Goode och Parsons som menar att kärleksäktenskap, alltså den form där individen själv väljer sin partner, kompletterar det äktenskapliga samspelets oberoende (URL 1, 1975:181). De menar vidare att detta oberoende och medföljande flexibilitet fungerar bäst i ett moderniserat, rörligt samhälle (URL 1, 1975:181).

I mycket av den litteratur som finns om Turkiet anses arrangerade äktenskap och släktskapsbaserade organisationsformer vara normen som råder framförallt i byar och på landsbygden. Vad är det då som gör att äktenskapsformer förändras i och med flytten in till städerna? Gerald W. Creed menar att betydelsen av släktskap, äktenskap, fortplantning o.s.v. formas och inrättas efter våra dagliga erfarenheter, framför allt de som har att göra med försörjning (URL 4, 2000:330). Försörjningssituationen ser annorlunda ut på landsbygden med familjeföretag och jordbruk till skillnad från städernas fokus på lönearbete och öppen arbetsmarknad och det får alltså konsekvenser på sikt även i äktenskapsformer. Hylland Eriksen belyser migrationens från landsbygden till städerna påverkan på släktskap så här;

Släktskapsbaserade organisationsformer fortsätter utan tvekan att vara viktiga i samhällen även efter en moderniseringsprocess, dvs. efter det att samhällets innevånare har blivit medborgare och skattebetalare, lönearbetare och tv-tittare. I de flesta moderna stater finns det familjedynastier inom finansvärlden (och ibland inom politiken), och genealogier är fortfarande viktiga för den individuella identitetskänslan. Kärnfamiljen är en viktig institution i moderna samhällen, och i många sådana samhällen är släktskapet avgörande för ens karriärmöjligheter, ens politiska tillhörighet, bostadsort, och dylikt. (Hylland Erikson 2000:125)

Jag kommer genom mina informanterns åsikter visa att släktskapet fortfarande har en stor betydelse, ibland avgörande för val av livspartner och karriär, för individer och kärnfamiljer även i en urban kontext. En vanlig uppfattning är att det sker en evolution från arrangerade äktenskapsformer till äktenskap som grundar sig på kärlek och förälskelse och att denna utveckling har med kapitalism, modernisering och urbanisering att göra (URL 4, 2000:331). Andra (enligt Creed t.ex. Kunstadter, Olsen, Rutz) menar att idéer om familjen är en kulturell kraft i sig själv (URL 4, 2000:331). Mina informanter

erkänner förändringen av äktenskapsformer och bekräftar riktningen enligt ovan men hävdar samtidigt att islam och gudsfruktan är en stark kraft för bevarandet av arrangerade äktenskap och traditionella familjevärderingar även i städer. *"Ideas about the family may be more malleable but they do not change overnight or at the same time for all sectors of a society"* (URL 4, 2000:333). Förändringen går inte enbart från arrangerat äktenskap till kärleksäktenskap från en generation till en annan, förändring och anpassning sker även inom dessa två äktenskapsformer. Ett exempel på det är att ungdomar, framförallt män, numera kan tillåtas att ta det första steget till kontakt själva medan de förr blev introducerade för varandra av äldre släktingar. Att starta ett förhållande och umgås under längre tid utan föräldrarnas vetskap anses dock fortfarande oacceptabelt och skamfullt av flera av mina informanter. Även då den äldre generationen introducerar ungdomarna för varandra får de chans att träffas själva eller med ett förkläde och bilda sig en egen uppfattning till skillnad från tidigare då de i större utsträckning fick förlita sig på sina föräldrars smak och val av make/maka åt dem.

Creed återger några slutsatser JF Collier dragit om förändring av familjevärderingar i en andalusisk by i Spanien. På 1960-talet handlade byborna enligt social förpliktelse och vedertaget bruk när det gällde familjefrågor. 20 år senare sa de att de gjorde vad de själva ville vilket exemplifierades av att man numera valde make/maka grundat på kärlek i stället för status. Dessutom ansågs äktenskapet vara mer ett partnerskap mellan makar än en del av en patriarkalisk ordning. Collier menar att förändringarna inte berodde på en objektiv modernisering (som dessutom skett innan 1960-talet) utan på måttet av kontroll som hade blivit internaliserad i vardagen. Familjevärderingar utvärderades för att passa den nya ekonomiska verkligheten. Creed föreslår efter att ha studerat Colliers studie att moderna idéer inte *"...reflect a retrenchment in family values. They may instead reflect the need to make continuing family commitments consistent with other socio-cultural changes."* (URL 4, 2000:334)

En annan orsak till att familjeformer förändras är att arv har förlorat något av sin betydelse. Detta kommer sig av utökade möjligheter till inkomst genom lönearbete i städerna (URL 4, 2000:343). När hela familjens inkomst är beroende av ett jordbruk eller

ett företag är det viktigt vem som gifter sig med vem och vem som kommer att ta över företaget. Även om det finns familjeföretag i städer är det också vanligt att olika familjemedlemmar försörjer sig genom olika yrken och arbeten och arv minskar i betydelse (URL 4, 2000:343). Hylland Eriksen uttrycker det så här,

Klanens landområde och den familjebaserade handeln har ersatts av arbetskontraktet, och den sociala rörligheten är stor. En äktenskapsideologi baserad på individens fria val har ersatt de tidigare härstammingslinjebaserade äktenskapsformerna. Penningekonomin och det universella lönearbetets ideologi har gjort frågor om försörjning och bosättningsort till individuella i stället för kollektiva angelägenheter. /---/ Men släktskap har också en symbolisk dimension, förutom sin potential för social organisation. I de flesta samhällen är släktskap det centrala när det gäller subjektiv tillhörighet, tygghetskänsla och personlig identitet. (Hylland Eriksen 2000:127)

Terminologi

När man studerar kulturella företeelser närmare är det både intressant och nödvändigt att också undersöka terminologin. Ofta stöter man på termer som inte har någon direkt motsvarighet i ens eget modersmål just för att de är termer knutna till en särskild kultur. Turkiskans släktskapstermer är oftast mycket mer detaljerade i jämförelse med svenskan och engelskan. Man har två olika termer för en moster beroende på om hon är gift med ens morbror eller är syster till ens mamma och på samma sätt med morbröder, farbröder och fastrar. När det gäller kvinnliga kollaterala släktingar såsom min mans syster, min mans brors fru samt min brors fru benämns alla ”svägerska” på svenska medan turkiskan har tre olika termer för dessa personer.

I det här sammanhanget är det särskilt intressant att förklara termerna för brud och brudgum på turkiska – *gelin* och *damat/güvey*. Om de ovanstående släktermerna är detaljerade så är termerna för brud och brudgum betydligt vidare än svenskans brud och brudgum. *Gelin* används för brud, svärdotter och ”fru till en yngre medlem i familjen”. Detta ord är likt termen *gelen* vilken betyder ”den som kommer”. Detta syftar troligtvis på traditionen att en brud kommer till sin brudgums hem och stannar där livet ut (URL 3, 1987:331). Det behöver inte betyda att hon totalt bryter med sin egen familj eftersom kusingifte förekommer och man så att säga stannar inom släktgruppen även efter bröllopet. En kvinna kallas *gelin* från det att det är beslutat om bröllop, under själva bröllopet men även efteråt. En kvinna som gift in sig i slakten på detta vis benämns alltså *gelin* både av hennes svärföräldrar och andra äldre släktingar. En nygift man talar om sin

fru som sin brud även under en kort tid efter bröllopet för att senare byta till att referera till henne som sin fru. Även om traditionen att bruden flyttar hem till brudgummens familj och tillhör den inte är en norm i alla socialgrupper i städerna, lever termen kvar. Termen för brudgum/svärson är *damat* och betydde förr den man som gifte in sig i sultanens familj men används nu på samma sätt som *gelin* för brudgummen. Ett annat ord för brudgum/svärson är *güvey* vilket inte har samma historiska betydelse som *damat*.

Det turkiska termen för arrangerat äktenskap, *görücü usulu evlilik* översätts bokstavligt ”metod för äktenskap genom brudåskådarinna” (Güner 2003:108, 254, 95). I min beskrivning av de vanliga stegen i ett turkiskt äktenskapsarrangemang kommer denna term få sin förklaring.

Hur ett äktenskapsarrangemang går till

Innan jag beskriver de olika steg som utgör ett arrangerat äktenskap enligt mina informanter vill jag citera den turkiska statens syn på äktenskapsingående enligt deras egen sida på internet.

According to the law, basic condition of marriage is full and free consent of the couples getting married, weather a minor or an adult. The new law (Article 124) has raised and equalized the minimum age of marriage for both sexes. Accordingly, women and men may only get married when they complete 17 years of age, which still remains below the age of legal competence, therefore parental consent is required. While minors who have not completed 17 may get married with the permission of their legal guardian and the decision of a judge of the Court of Peace (Articles 126 and 128). (URL 5)

Sökande efter brud

När en son närmar sig åldern för giftermål börjar hans mor och andra kvinnliga släktingar höra sig för bland andra släktingar och grannar om lämpliga brudkandidater. Om de inte känner kandidaten personligen besöker de henne och hennes mor för att se om hon är lämplig eller inte. Dessa besök kallas att *görmeye gelmek* och betyder bokstavligen ”att komma för att titta”. Denna första del av arrangemanget görs alltid av kvinnor även om pojkens far är medveten om att sökandet har börjat och blir informerad om hur det fortlöper. Brudkandidatens uppgift är att servera te och kakor till besökarna och det är inte alltid som syftet med dessa besök är känt för henne själv.

Efterforskning

Om brudkandidaten verkar bra berättar brudåskådarinnan, oftast pojkens moder, för sin son om flickan. Sedan sker flera besök då så småningom även sonen och sedan också hans far besöker brudkandidatens familj för att bilda sig en uppfattning om henne/dem. Samtidigt pågår efterforskning av båda familjer då man undersöker de båda äktenskapskandidaternas karaktär, rykte och sociala status men inte minst deras familjers rykte och sociala status. Efterforskningen gäller även tidigare generationer och den sker helt informellt genom att fråga runt bland grannar, släktingar och alla i ens sociala nätverk som kan tänkas veta något. Om båda föräldraren samtycker, kan de låta ungdomarna gå ut själva eller med ett förkläde på en träff för att bilda sig en uppfattning om varandra. De kan endast träffas på offentliga platser som en restaurang eller park för att inte smutsa ner flickans rykte. Både brud- och brudgumskandidat kan närsomhelst meddela att de inte vill gå vidare med arrangemanget även om det fortfarande finns föräldrar i byarna som inte lyssnar på sina barn menar Özge, en av mina informanter. Om brudkandidaten eller hennes familj inte accepterar äktenskapserbjudandet kan de t.ex. meddela att dottern inte vill gifta sig just nu.

Frieri och löfte om bröllop

Om alla på pojkens sida gillar det de får reda på, går de vidare till nästa steg som kallas *istemeye gitmek* d.v.s. att gå som familj till brudkandidatens familj för att be om hennes hand i enlighet med "Allahs befallning och Profetens ord". Ofta behöver detta besök upprepas, brudkandidatens familj bör inte visa sig alltför villig att ge bort sin dotter eftersom det vore att nedvärdera henne. När flickan och hennes familj till slut går med på arrangemanget är nästa steg att pojkens familj kommer för att ge löfte om äktenskap, "*sözlenmek*", vilket är den officiella starten på uppvaktningstiden. Vid detta besök har brudgumskandidatens familj med sig sötsaker till brudkandidatens familj samt ofta även en ring till henne. Efter detta refererar pojken och flickan till varandra som "*sözlü*" (trolovad).

Förlovning

Många familjer hoppar över trolovningen och går direkt till nästa steg, förlovningen, "nişan". Förr hölls ofta en stort förlovningsfest men numera kan det även vara en mindre tillställning i hemmet. Vid förlovningen får båda kandidaterna varsin slät ring att bära på höger ringfinger och det är nu acceptabelt att de syns tillsammans på offentliga platser. Förr var det vanligt att de fick ses endast med ett förkläde som kunde vara en syster till flickan eller pojken. Pojken kunde också besöka flickan och hennes familj i deras hem. Perioden mellan förlovning och bröllop kan vara så kort som en månad eller så lång som två år beroende på hur lång tid det tar för familjerna att förbereda för bröllopet och ett nytt hem. När alla förberedelser är klara hålls bröllopet. Aysels, en annan av mina informanter, fästman kom varje dag för att träffa henne i hennes hem men till slut blev hennes pappa arg och förbjöd dem att träffas. Efter nio månader möttes fästmannen och Aysels fader som förklarade för den blivande brudgummen att det var opassande att komma så ofta, var fjortonde dag vore mer normalt.

Möjlighet till avbrytande av arrangemanget

Alla parter kan avbryta arrangemanget närsomhelst före bröllopet enligt Özge. Kanske får någon reda på något ofördelaktigt om en av parterna eller deras familjer som gör att man inte vill gå vidare. Ofta har barnen stor respekt för sina föräldrar och p.g.a. detta litar många döttrar på sina föräldrars val av make åt dem menar Özge. Leyla som är uppvuxen i en turkisk familj i Europa bekräftar detta med sin egen erfarenhet.

Det var flera som kom med äktenskapserbjudande till min familj. Min far sade nej till dem alla. Han berättade för mig att om jag själv hittar en man att gifta mig med som de inte känner så var jag inte välkommen hem igen. Efter ett tag var det en syssling i Turkiet som ville gifta sig med mig. Min far sade en dag att det var något vi behövde prata om. Jag förstod att det var allvar. Han berättade att det fanns en ung man i Turkiet som ville gifta sig med mig och att han själv tyckte att detta skulle bli en bra man åt mig. Jag följde min fars råd för det finns många man kan gifta sig med men man har bara en familj och den ville jag inte förlora.

Vigsel och Bröllopsfest

Atatürks reformer med början på 1920-talet gällde även äktenskap och vigsel. Tidigare hölls en vigselceremoni enligt Koranens föreskrifter inför en imam (religiös lärare) och två vittnen. Tillsammans med många andra ändringar om äktenskap införde Atatürk en

borgerlig vigsel och endast den garanterar ett lagligt äktenskap. Den religiösa ceremonin praktiseras dock fortfarande och många gifter sig både borgerligt och religiöst. Enligt en undersökning som återgivits av bilagan Kelebek till dagstidningen Hurriyet har så många som 89% både borgerlig och religiös vigsel (Hurriyet 2005). Enligt turkisk lag måste den borgerliga vigseln ske före den religiösa (URL 5). Detta för att garantera framförallt kvinnan sociala rättigheter. Enligt Aysel gifter sig dock många fattiga med religiös vigsel först för att de inte har råd med den borgerliga. Det händer dock att staten har massvigslar till reducerat pris eller gratis i områden med fattig befolkning för att garantera att lagen följs berättar hon. Enbart den religiösa vigselformen är ofördelaktig för kvinnan eftersom hon inte har några rättigheter inför lagen och hennes man kan närsomhelst skilja sig från henne och lämna henne utan möjlighet till försörjning. Barn som föds blir registrerade som legitima barn till ett gift par endast om de har vigts borgerligt. Likaså kan bara borgerligt vigda par få tillgång till socialhjälp och endast de kan skilja sig med hjälp av rättegång (URL 6:1). Litton Fox hänvisar till Paul J Magnarellas analys av den turkiska familjebalken i Turkiet och sammanfattar med att den borgerliga vigseln genom sin utformning stödjer kärleksäktenskap bl.a. genom att det är paret som vigs som måste uttrycka egen vilja till äktenskapet och föräldrars samtycke är inte nödvändigt förutsatt att paret är över 18 år (URL 1, 1975:183).

Praktiska arrangemang runt bröllopet och det framtida hemmet

Förr i tiden var brudpris (d.v.s. att brudens far får en summa pengar av brudgummens familj) en vanlig tradition i arrangerade äktenskap och det förekommer fortfarande i östra Turkiet trots statens försök att göra det illegalt (URL 6:1). Mina informanter är dock eniga om att det inte förekommer i städerna längre.

Vid den religiösa vigselceremonin frågar imamen bruden vad hon vill ha som brudgåva av sin brudgum. Hon kan be om vadsomhelst t.ex. ett hus, ett armband, en summa pengar eller en pilgrimsresa till Mecka. Özge menar att Allah vill att hon ska be ödmjukt och inte vara girig. Bruden bör också be om något i enlighet med hennes brudgums ekonomiska situation. Brudgummen kan sedan gå med på hennes önskemål eller protestera om han anser det vara för mycket. Aysel berättar om en väninna som bad om "*alla pengar min*

brudgum har i fickorna”. Det visade sig vara en mycket liten summa och hon ångrar än idag att hon inte önskade sig något mer. Brudgåvan förblir brudens egendom under hela hennes liv och hon har rätt att göra vad hon vill med den. Hon kan låna ut den till sin make för honom att göra affärer med eller använda den i ekonomiska svårigheter men det är ändå upp till henne att besluta om det enligt Özge. Detta är alltså tanken bakom brudgåvan men Aysels man har fortfarande, efter 16 års äktenskap, inte gett henne hennes begärda brudgåva. Hon berättade inte vad det var hon önskat sig men jag misstänker att det är dåliga ekonomiska förhållanden som har hindrat honom. Skulle äktenskapet avslutas genom skilsmässa stannar brudgåvan kvar hos bruden/hustrun.

Under bröllopet mottar främst bruden men numera även brudgummen guld och pengar från gästerna. Detta guld är i form av smycken såsom armband eller halsband eller guldmynt som fästes på brudparets kläder. Traditionen tillhör detta guld och dessa pengar också bruden men ett äkta par kan också välja att använda det som ekonomisk säkerhet eller till investering i uppstarten av ett företag. Leyla menar att det är fördelaktigare att ta emot guld eftersom kontanter gärna går åt till att betala direkta utgifter runt bröllopet medan guld stannar hos bruden. Förutom brudgåvan och guld under bröllopet förbereds en hemgift innan bröllopet. Det kan vara lakan, dukar och annat som tillverkats av bruden själv och hennes mor. När det närmar sig bröllopet diskuterar de båda föräldrarna, framförallt i mer välbeställda familjer, vem som ska ge vilka möbler och vitvaror till vilka rum i brudparets nya hem. Jag kommer inte att gå in mer på bröllopet och dess ceremonier eftersom fokus för uppsatsen är arrangemanget innan själva äktenskapet.

Kriterier för äktenskapskandidater

Arrangerade äktenskap i Turkiet är vanligtvis endogama, d.v.s. man gifter sig inom sin egen grupp. I vissa delar är kusningiftermål mycket vanligt medan i andra blir det allt ovanligare. Det viktigaste för många som praktiserar arrangerade äktenskap är dock att man gifter sig inom sin egen bekantskapskrets, släktgemenskap eller byursprung vilket givetvis ofta sammanfaller med varandra. Även om familjen har bott i Adana i två generationer är det viktigt för en del familjer att hitta en brud från samma ursprungsby

enligt Özge och hon nämner en gemensam granne vars hela släkt både genom blodsband och ingift släkt kommer ifrån samma ursprungsby. Ett minimum för en äktenskapskandidat som de flesta av mina informanter håller med om, verkar vara att man ska ha samma tro och respekt för Allah. Fördelen med att hitta en brud från samma ursprungsby är att man har samma traditioner och att bruden kan laga traditionella maträtter enligt Özge.

Tidigare har äktenskap och moderskap varit det enda sättet för kvinnor att leva sina vuxna liv men sedan kvinnor fick möjlighet till högre utbildning och yrkesarbete är valmöjligheterna större. Vid den ålder då kvinnor förr giftes bort studerar numera många kvinnor på gymnasium eller universitet vilket gör åldern för giftermål betydligt högre (URL 7, 1957:342). För *ev kızlar* = ”hemma flickor” (döttrar som inte går vidare till högre utbildning utan förbereds för ett liv som hemmafru) är åldern för giftermål numera 18-25 år. Om en sådan flicka fortfarande är ogift efter 25 års ålder anses hon aldrig kunna bli gift. För flickor som studerar på universitet är åldern för giftermål högre, ca 22-30 år. Turkiska statens institut för statistik bekräftar denna uppgift av mina informanter.

In Turkey where marriage is prevalent and almost all of the child birth is in marriage, age of first marriage which means the beginning of the risk of pregnancy is an important demographic indicator. Where, first marriage age for women who are now 45-49 years old was 18.4, it has risen to 20 for those women who are 25-29 years old. These figures show that there is a steady rise in the age of first marriage. (URL 12)

Litton Fox hävdar dessutom att flickor med högre utbildning gifter sig alltmer sällan genom ett arrangerat äktenskap just för att universitetsåldern är den ålder då unga kvinnor normalt hålls hemma i förberedelse för ett arrangerat äktenskap (URL 1, 1975:185). Han visar på att av de kvinnor som gick i skolan mellan 15 år och ”giftasmogen” ålder var det nästan tre gånger (59,3%) så många som gifte sig av kärlek i stället för genom arrangemang (22,6%) (URL 1, 1975:185).

Åldern på en brudgum brukar vara 25 år och äldre. Detta kommer sig av att han helst ska ha fullbordat studier, den allmänna värnplikten samt ha kommit en bit in i yrkeslivet när han gifter sig. Alla mina informanter menar att försörjningsbördan för en familj ligger främst hos mannen och att ett jobb är en viktig förutsättning för att en man ska bli gift. Så

även om många kvinnor både vill och ibland är tvungna till förvärvsarbete ligger försörjningsansvaret fortfarande hos mannen.

Aysel, som blev bortgift som 16-åring och nu förvärvsarbetar som städerska i olika familjer, var vid tiden för intervjun involverad i att tillsammans med andra släktingar söka en brud åt sin bror och angav vilka kvaliteter hon värderade. En brud bör vara sann i hjärtat och renlig när det gäller hem och hygien. Hon bör ha hög moral och vara religiös. Om hon kan hushållsarbete eller inte är mindre viktigt eftersom de flesta kvinnor måste jobba och männen även hjälper till hemma nuförtiden menar Aysel. Leyla som är uppvuxen i en religiös familj i Europa har tre barn mellan 5 och 12 år. Hon önskar främst att hennes blivande svärdöttrar och svärson ska älska hennes barn och kunna visa omsorg när så behövs. *"Förälskelse eller inte spelar ingen roll men kärlek är viktigt"* säger Leyla. Dessa olika uppfattningar av kärlek har även sociala vetenskapsmän gjort enligt Litton Fox. De skiljer på uppfattningen att kärlek är *"fission"* d.v.s. en okontrollerbar, explosiv känsla som inte handlar enligt förnuft eller logik, jämfört med att kärlek är *"fusion"* där kärlek är en stark bindande faktor som förenar två individer till en sammanhängande enhet (URL 1, 1975:180). Leyla fortsätter med att önska att hennes blivande svärsöner och svärdöttrar inte ska göra skillnad på hur de behandlar sina egna föräldrar och sina svärföräldrar. Hon vill också att de ska känna Allah och hans profeter. Det är inte lika viktigt om de praktiserar islam eller inte men de måste respektera de som gör det. För Özge är det viktigt att brud och brudgum kommer från samma område för att bevara och praktisera samma traditioner och matlagingskonst. En brud bör visa respekt och kunna utföra hushållsarbete. Özge är själv utbildad engelskalärare även om hon är hemmafru och mamma på heltid nu. Hon menar att många män vill ha högt utbildade fruar även om de föredrar att de är hemma och inte yrkesarbetar. När jag frågar varför svarar hon att männen gärna vill ha intellektuellt utbyte med sina fruar. Arzu gifte sig av kärlek även om praxis i hennes by var arrangerade äktenskap. Hon är kurd men menar att etnisk grupp är mindre viktigt, hon känner många turkar som gift sig med kurder. Socioekonomisk bakgrund bör dock vara densamma. Tolken vid intervjun med Arzu flikar in att utbildade kvinnor inte gifter sig med män med lägre utbildning än de själva. När jag intervjuade Leylas vänner i den större gruppen framhöll de att en brud ska klara

av att betjäna andra och se efter sin man och sina barn på ett bra sätt. Hon ska vara renlig och kunna visa respekt, både för sig själv, sin man, sina svärföräldrar och andra. Just att visa respekt var väldigt viktigt för alla och det gäller även brudgummen. Andra kvalitéer som nämndes för både brud och brudgum var utbildning, religion, kärlek mellan makarna och ärlighet. De flesta höll med om att socioekonomisk bakgrund var viktigt men en av kvinnorna var av annan åsikt. Detta exemplifierade hon genom att nämna några släktingar som var lyckligt gifta trots olika socioekonomiska bakgrunder. När jag frågade Aysel om hur en bra brudgum är svarade hennes 17-åriga dotter i stället. Hon menade att en brudgum bör se ren ut (framförallt hans händer, tänder och dessutom ett slätrakat ansikte). Både Aysel och hennes dotter lägger vikt vid att han ska vara religiös, ha gjort sin militärtjänst och ha ett jobb. Detsamma menar Özge men hon lade även till att för religiösa familjer är det viktigt att brudgummen inte har rykte om sig att använda alkohol eller ”ha ett nattliv” d.v.s. vara ute sent på kvällarna för att dricka och dansa på barer och liknande ställen.

Kärleksäktenskap

Även om denna uppsats främst handlar om arrangerade äktenskap och hur de har förändrats vill jag ändå presentera kärleksäktenskap i Adana för att ge en kontrast.

Sevim träffade sin man när hon jobbade på en bank. Hennes blivande make var kund i banken och kom ofta dit i jobbet. De träffades under en tid innan de berättade för sina föräldrar om sitt förhållande. Efter att ha introducerat sina familjer för varandra gjorde deras föräldrar den efterforskning jag beskrivit ovan. Sedan gick de vidare med förlovning och planering av äktenskap. Att flytta ihop utan att gifta sig i ett samboliknande förhållande är inte tänkbart eftersom kvinnan blir utan skyddsnät och rättigheter om mannen skulle ändra sig eller hitta en annan kvinna menar Sevim. Precis som att det finns varianter inom arrangerade äktenskap finns det givetvis olika varianter av kärleksäktenskap. Sevim beskriver dem exempelvis så här: en flicka och pojke möts, attraheras av varandra och tar kontakt. De påbörjar ett förhållande utan seriösa tankar på äktenskap till en början. En del ungdomar berättar om sina pojkvänner/flickvänner för sina föräldrar, andra möts i hemlighet utan föräldrarnas vetskap. Efter några månader

eller något år, när de blir seriösa, berättar de för föräldrarna att de vill gifta sig med varandra och bådas familjer gör efterforskning på liknande sätt som inför ett arrangerat äktenskap och sedan följer samma steg med förlovning och bröllop om föräldrarna ger sitt godkännande. Nutida kärleksäktenskap innefattar också de ungdomar som har för vana att ha flera förhållanden utan äktenskap i tankarna. När eller om de blir seriösa berättar de om sitt förhållande för sina familjer. Om föräldrarna inte skulle tycka att barnen passar för varandra eller om de tycker att familjerna inte passar kommer de försöka förhindra giftermål. Det händer att det unga paret rymmer och gifter sig utan föräldrarnas samtycke och därmed bryter kontakten med sina föräldrar.

Litton Fox drar följande slutsatser om kärleksäktenskap av en familjestudie gjord i Ankara 1966. Kärleksäktenskap är vanligare bland kvinnor med urban bakgrund, bland kvinnor med högre utbildning än grundskola (5-årig vid tiden för studien, numera 8-årig, min kommentar) och bland kvinnor som gifter sig vid högre ålder (URL 1, 1975:186).

När en familj som inte praktiserar arrangerade äktenskap gör efterforskning om den blivande svärdottern/svärsonen söker de främst efter följande kvalifikationer enligt Sevim. En blivande svärsons jobbsituation är väldigt viktig eftersom den visar på hans förmåga att försörja en familj. Brudens familj observerar också hur den blivande svärsonen relaterar till deras dotter. När det gäller brudens kvalitéer bör hon kunna laga god mat och ha förutsättningar för att bli en god hustru och mor. Hon bör dessutom vara väluppfostrad och kunna föra sig säger Sevim med glimten i ögat.

För Özge som lever i ett arrangerat äktenskap och föredrar det betyder ett kärleksäktenskap att en pojke och flicka har ett förhållande genom hela skoltiden. De lever nästan som gifta och vet allt om varandra (redan innan bröllopet). De bryr sig inte om vad deras föräldrar tycker utan kommer att gifta sig oavsett. Leyla och hennes vänner beskriver ett kärleksäktenskap med att två unga människor blir kära och inte involverar resten av familjen i processen. De tycker inte det är ett bra sätt och hävdar att skilsmässor är vanligare bland par som träffats på detta sätt.

III. Tolkning och upplevelse av arrangerade äktenskap

Religiös tradition eller inte?

Eftersom arrangerade äktenskap förekommer i många kulturer fann jag det intressant att höra om mina informanter uppfattade denna praxis i Turkiet vara av religiöst ursprung eller inte. Arzu och Leyla svarade att det var en tradition som inte hade med islam att göra. Özge, Aysel och Sevim var dock av en annan åsikt. Sevim, som själv inte är religiös, tror att det förmodligen började som en religiös praxis men senare blev allmän kultur. Aysel och hennes tonåriga dotter hävdar bestämt att denna praxis började genom islam. Innan islam giftes barnen bort utan att ha träffats innan bröllopet men profeten Muhammed förbjöd detta berättar de. Özge gav den mest ingående förklaringen att arrangerade äktenskap är både religion och tradition. Hon menar liksom Sevim att p.g.a. att turkar har praktiserat islam så länge har arrangerade äktenskap blivit en tradition. Jag ska nedan gå vidare in på Özges resonemang om hur det är en religiös praxis.

Könssegregering och heder

Inom islam finns regler för könsåtskillnad för att förebygga ”flört” mellan individer som inte är relaterade till varandra förklarar Özge. Med ”flört” menas öppenhjärtlig, skämtsam, nära relation mellan människor av motsatt kön. Självklart kan kvinnor inte undvika att möta män i det dagliga livet när de handlar eller gör ärenden men det viktiga är att inte se på eller tala med andra män på ett sätt som skulle kunna uppfattas som flört. Hon får inte starta eller bygga en vänskap med en man som inte är hennes make eller nära manlig släkting. Özge menar att Koranen föreskriver detta som ett beskydd för kvinnan för att andra män inte ska bli attraherade av henne. P.g.a. att män och kvinnor umgås könssegregerat är arrangemang av äktenskap nödvändigt och det är därför denna praxis fortlever i Turkiet menar hon.

Litton Fox bekräftar Özges idé genom att hänvisa till den Turco-islamiska kulturen som en bidragande faktor till traditionen att arrangera äktenskap. Det är framförallt tanken på att familjens heder ligger i familjens kvinnors moraliska renhet och föredömliga uppträdande samt fortlevandet av muslimska brölloptraditioner enligt Koranens föreskrifter som förespråkar äktenskapsarrangemang. Det arrangerade äktenskapet är

alltså ett sätt att bevara familjens heder medan ett kärleksäktenskap tyder på upprepad kontakt mellan de blivande makarna, kontakt som kan ha involverat komprometterande situationer. (URL 1, 1975:182)

Muhammeds rekommendation

Förutom att förebygga flört genom könssegregering hänvisar både Özge och Aysels dotter till ett av profeten Muhammeds påbud som en orsak till att arrangerade äktenskap är en religiös tradition. Detta påbud säger att en pojke och flicka bör få mötas åtminstone en gång före bröllopet för att ge tillfälle till ”elektricitet” mellan dem som Özge uttrycker det d.v.s. att bli attraherade av varandra.

Relation till släkten

Förändringar av den patriarkaliska familjebildningen

Den turkiska familjen är traditionellt hierarkiskt ordnad enligt kön och ålder (URL 8, 1997:413). Turkisk familjebildning har varit tydligt patriarkalisk och patrilineär d.v.s. män innehar politiska ämbeten och kontrollerar viktiga ekonomiska resurser. Släktens namn och resurser har förts vidare från fader till son (definition enligt Hylland Eriksen 2000:103, 107). Denna praxis är starkare på landsbygden och grundar sig på just den patriarkaliska familjebildningen, sonen stannar i familjen och är till nytta för föräldrarna hela sitt liv medan dottern går vid giftermål vidare till en annan familj och ses därefter som *”property of strangers”* enligt Türker Özkan och Timo Lajunen (URL 9, 2005:104). Den patriarkaliska familjebildningen har modifierats under senare år och förändringen går från patriarki till egalitarianism. Kvinnans intrafamiljära status har ökat i takt med formella strukturella förändringar och allmän utveckling i Turkiet. Från att ha varit en klart mansdominerad kultur går trenden mot mer jämställda relationer (URL 2, 1986:498). Enligt lag fördelas arv lika mellan arvingar såvida inte särskilt testamente upprättats. Förr var bruden hela svärfamiljens egendom men numera tillhör en kvinna endast sin man och symboliserar hans heder menar Arzu. Vid intervjun av Leyla och hennes vänner berättade en äldre kvinna som var närvarande i egenskap av besökande svärmor *”När min dotter gifte sig var det som att hon dog för oss, vi var tvungna att släppa henne helt.”* Svärdottern och de övriga i hennes generation menade dock att det

inte är så idag. De hävdade att döttrar och mödrar fortsätter att ha en nära relation även efter giftermål. Özkan och Lajunen hänvisar till Çiğdem Kağıtçıbaşı m.fl. som även de menar att det har skett en viss förändring på senare år i Turkiet genom mindre förväntan på barn som bärare av namn och arbetskraft och högre förväntan på barnets individuella framgång (URL 9, 2005:109).

Även om inflyttandet till städerna har gjort att de flesta familjer numera lever separat från sina föräldrar i kärnfamiljer fortsätter de flesta att ha nära relationer till sin större släkt. Hur man väljer att bo beror helt på ens ekonomiska situation menar Aysel. I de högre socialklasserna är det vanligt att de nygifta får en lägenhet, om inte annat en årshyra, när de gifter sig. Brudgummens mor föredrar ofta att denna lägenhet är placerad i samma hyreshus men om det inte är möjligt så i samma stadsdel. Det händer dock att bruden eller brudgummen önskar mera frihet och bosätter sig längre ifrån sina föräldrar vilket i värsta fall leder till brutna relationer. Föräldrar i de lägre socialklasserna har förstås inte dessa möjligheter och även efter bröllopet lever brudparet kvar i brudgummens föräldrahem. I sådana fall förekommer vanligtvis en spänning mellan svärmor och svärdotter där svärdottern blir den som får betjäna alla andra familjemedlemmar menar Aysel. Det kan dröja flera år innan brudparet får möjlighet till eget boende och ibland bor t.o.m. flera vuxna syskon med egna familjer kvar i samma lägenhet som den äldre generationen.

Alla mina informanter menar att storfamiljer i städer inte har samma makt och inflytande över den yngre generationen som de hade förr. Özge och Arzu menar att det är för att man lever i kärnfamiljer med egen ekonomi och därmed har möjlighet att ta egna beslut. I byarna har storfamiljen fortfarande stort inflytande, man diskuterar mindre och respekterar de äldres beslut. Leyla säger *"Ibland tycker jag att det är bra, numera gör alla som de själva vill."* Generellt sett menar hon att arrangerade äktenskap ger närmare relationer till storfamiljen eftersom de är delaktiga i hela valprocessen av brud från början.

I Turkiet bär män försörjaransvar för familjen. De hemmafruar jag intervjuat anser att just detta gör att de har större inflytande i familjen, hade kvinnorna själva förvärvsarbetat hade de också fått mer inflytande i familjen. Detta är en av orsakerna till att de vill att deras döttrar ska få en utbildning så att de kan jobba och stå mer på egna ben.

Bruden till egna föräldrar (agnatiska relationer)

Eftersom jag endast har intervjuat kvinnor har jag inga uppgifter på hur män upplever relationen till storfamiljen, vare sig agnatiska eller affinala föräldrar. I TV-serier visas ibland bröllopsscener då bruden och hennes mor gråter intensivt på "hennakvällen" (motsvarar ungefär möhippa) och bröllopet. Vid dessa tillfällen tar bruden avsked av sin egen familj för att efter bröllopet bli en del av sin mans familj. De kvinnor jag har intervjuat har dock en annan erfarenhet. Även om just bröllopet är känsloladdat och många gråter så är det inte så mycket för att de lämnar sin egen familj för gott. Numera har även gifta kvinnor tät och nära kontakt med sina egna föräldrar. Özges föräldrar är ofta barnvakt och hjälper henne i hemmet. Hennes relation till sina svärföräldrar är mer officiell och när de är på besök passar hon upp på dem. Leyla beskriver också sin relation till sina föräldrar som nära. "*Vi pratar om saker öppet och när jag växte upp litade de på mig. De lärde mig att lita på min egen förmåga.*" säger hon. Hon fick möjlighet att ta körkort och utbilda sig, hon fick även gå ut och handla själv som ung. Hon uppskattar sin familj mycket just för att de har öppna relationer där alla får komma till tals och att hennes föräldrar inte försöker binda henne till sig själva.

Bruden till svärföräldrar (affinala relationer)

I städerna är det som jag tidigare beskrivit en ekonomisk fråga hur nära man bor sina föräldrar och olika par väljer olika sorts närhet. Det är lätt att förstå att ett flerfamiljsboende orsakar konflikter mellan generationer och makar på det sätt som milder välbeställda familjer lever men även de familjer som inte bor tillsammans med sina föräldrar kan uppleva konflikter. *Dilek Cindoğlu* och *Şule Toktaş* beskriver det så här i sin studie av kvinnor i Ankara;

Relationships with the husband's family are important in the sense that they can have a huge impact on the marriage. If they are not on good terms, they can cause trouble in the relationship with the husband. If problems occur with the husband's family, either the husband can interact as

a buffer between the woman and his family, or the woman sets the relationship at a distant but respectful level, or even totally freezes the in-laws out (URL 10, 2002:42).

Özge bekräftar att det är just mannen som befinner sig i en klämd situation mellan sin mor och sin fru. Han behöver finna en balans i sin relation till dessa två kvinnor och hjälpa dem att inte bli fiender förklarar hon. Är han för nära sin fru kan modern bli upprörd och vise versa. Hon beskriver sin första tid som nygift så här:

Jag lydde mina svärföräldrars minsta önskan när vi först gifte oss. Min svärmor ville att vi skulle besöka Adana hela tiden när vi bodde i Ankara. Trots att vi hade en nyfödd bäbis var det bara att lyda och komma ner. De hade stort inflytande över oss. Nu har jag tre egna barn, jag kan inte lyda min svärmors alla önskningar. Vi har en egen familj nu och vi bestämmer hur vi vill leva. Vi respekterar båda våra föräldrar men vi låter dem inte kontrollera oss.

Tidigare avgjordes en kvinnas status av vem hon var gift med, hur många barn hon hade och hur gammal hon var. I vissa samhällsskikt stämmer detta fortfarande men en kvinna kan numera också förtjäna status genom sitt yrke. Normalt har en familj i Turkiet starkare relation, eller åtminstone tätare kontakt med brudgummens familj än med brudens syster Özge. Relationen till svärföräldrarna bestäms därmed till stor del av maken men han påverkas av sin hustru i hur den relationen ska vara. Även Leyla, vars svärföräldrar lever i en helt annan stad, påverkas av sin relation till sina svärföräldrar.

Svärdöttrar bör lyda sin svärfamiljs regler men min relation till min makes familj är inte så nära. De förväntar sig att kvinnor ska vara tysta i större grupper. De vill inte att kvinnor ska skratta högt eller vara involverade i diskussioner. De vill att deras döttrar och svärdöttrar ska passa upp på dem och känna till vad de behöver. De älskar storfamiljen och vill ha nära band. Jag kan inte leva så. Om jag behövde bo i samma stad som mina svärföräldrar vore jag nog skild vid det här laget. Jag är inte som mina svägerskor, de betjänar hela tiden men jag är fostrad till att vara mer självständig och fri.

Arzu och hennes man har löst relationen till sina egna och hans föräldrar genom att inte ha mycket kontakt med dem. Om de kommer på besök betjänar hon dem och visar respekt för dem. Däremellan ses de inte mycket och hon tolkar det som den huvudsakliga orsaken till att de inte har några problem med dem.

Aysel berättar att hon har nära relation till sina egna föräldrar och hennes make står närmare sina. Som nygifta bodde de med makens föräldrar under tre år och hon fick ofta hjälpa sin svärmor med olika hushållssysslor. *“Hon väckte mig ibland kl. 7 för att laga mat. När jag sömndrucken ifrågasatte tidpunkten svarade hon att kvinnor går upp tidigt*

och jobbar”. Oavsett vad man tycker om sin svärmor är det viktigaste att visa henne respekt och inte bara henne utan alla äldre. *”Vi frågar den äldre generationen om råd när vi behöver ta ett stort beslut men det är upp till oss att följa det eller inte. Nygifta följer ofta sina föräldrars råd men när man har fyllt 30 och varit gifta ett tag anses man vara kapabel att fatta egna beslut.”* avslutar hon.

Traditionellt bor äldre och svaga föräldrar hos någon av deras söner (URL 7: 1957:346). Mina informanter bekräftar att så är fallet fortfarande men om det inte finns några söner eller om svärdottern i en familj inte har möjlighet eller förmåga att passa upp på sina svärföräldrar kan de bo hos sin dotters familj. Dilek Cindoğlu och Şule Toktaş bekräftar även detta i sin studie. *”The traditional expectations of the parents-in-law to live in their son’s house and to be taken care of by their daughter-in-law diminish due to women having a career”* (URL 10, 2002:42). Özge berättar hur hennes svärmors föräldrar fick dela på sig och bo hos två av sina barn när de blev äldre. Hennes svärföräldrar önskar därför att de ska få bo kvar hemma tillsammans när de blir så gamla att de inte klarar att leva själva. De vill hellre att deras söner ska anställa någon som kan hjälpa dem än att flytta hem till sönerna.

Upplevelse av arrangerade äktenskap

Relation mellan makar

När det gäller grad av homogami i arrangerade äktenskap jämfört med kärleksäktenskap finns det ingen större skillnad enligt Litton Fox. *”Homogamy is as great among self-selected as among kin-selected spouses, and /.../ the type of marriage arrangement has a small but independent impact on marriage behavior”* (URL 1, 1975:180). Mina informanter hade dock en något annorlunda uppfattning om detta. Özge menar att när ett par gifter sig genom arrangemang finns det fortfarande mycket mystik mellan makarna vid bröllopet och man fortsätter att lära känna varandra genom hela livet. I ett kärleksäktenskap däremot känner makarna varandra redan innan bröllopet och det finns ingen mystik kvar att upptäcka. Aysel håller med om att det är en fördel att brud och brudgum inte känner varandra så väl vid bröllopet. Relationen fortsätter att vara formell och respektfull en lång tid in i äktenskapet. När man gifter sig har man inte så höga

förväntningar på relationen så det finns en större acceptans av varandras fel och brister när man upptäcker dem. Par i arrangerade äktenskap bråkar mindre och skiljer sig mer sällan menar Aysel. Par i kärleksäktenskap har också högre förväntningar av sin partner eftersom man har spenderat mycket tid tillsammans men kanske är det så att man bara har visat sina trevliga sidor och man därmed blir besviken efter bröllopet. *”Jag tror par som lever i arrangerade äktenskap är lyckligare”* avslutar hon.

Arzu ger ett oväntat svar på min fråga om fördelar i arrangerade äktenskap jämfört med kärleksäktenskap. Hon menar att om man får problem i sitt äktenskap är det bättre att vara gift med någon man valt själv för då är man själv ansvarig för det. I ett arrangerat äktenskap är det lätt att man beskyller sin familj för sina äktenskapliga problem. Hon vill att hennes barn ska välja själva vem de ska gifta sig med. Det är deras liv, deras ansvar och deras lycka det handlar om.

Relation till utbildning och arbete utanför hemmet

En förenklad bild av hur den turkiska kvinnan levt är att hon genom att lära sig ta hand om ett hem och betjäna andra under ungdomsåren förbereds för att bli hustru och mor. I senare tonår gifts hon bort till ett äktenskap arrangerat av äldre familjemedlemmar. Denna praxis finns fortfarande kvar i vissa familjer men sedan länge har alla i Turkiet, även flickor och unga kvinnor rätt till utbildning. Staten har dessutom genomfört flera program för att få föräldrar att släppa iväg sina döttrar till skolan. Oya Culpan och Toni Marzotto hävdar dock att lojalitet till familjen åtsidosätter de flesta andra förpliktelser (URL 11, 1986:339). De skriver vidare,

One of the most important cultural norms that affects women's status is marriage, as evidenced by the fact that, in 1970, 78 percent of the population over fourteen years of age was either married, widowed, or divorced. The family in Turkey is viewed as a key institution for promoting stability and continuity in the social order. It is the hub around which social life revolves (URL 11, 1986:339).

När det gäller attityden till högre utbildning har man kommit väldigt långt i städerna. Fattiga som rika anser att utbildning är den enda vägen framåt och något helt nödvändigt för sina barns framtid. Turkiet har dock bara möjlighet att anta en bråkdel av alla de som ansöker. Enligt en universitetsprofessor i Adana ansöker 3 miljoner ungdomar varje år

varav 300 000 antas. Varje år hålls ett högskoleprov som avgör vilka som antas till universitet. Enligt turkiska regeringens internetsida med statistik var andelen kvinnliga studenter 41.8% studieåret 2001-2002 och deras prestationsförmåga var likvärdig de manliga studenterna på nationell nivå (URL 5). Det är dock lägre antal kvinnliga studenter vid de provinsiala universiteten. När det gäller forskningsprogram är det fortfarande betydligt vanligare med män. Högre utbildning i Turkiet sammanfattas *“Despite the presence of relative gender equality at the level of higher education, on the whole, higher education in Turkey is still a privilege accessible by a small portion of the population, within which men outnumber women”* (URL 5).

Utbildning är kanske den tydligaste indikatorn på hur pass involverade kvinnor är i arbetslivet. Det är väldokumenterat att de kvinnor som har gått ut högre utbildning oftare träder in i och blir kvar i arbetslivet än kvinnor med lägre utbildning. Men enbart utbildning är inte nog för att få kvinnor att lämna traditionella könsrollsförväntningar. (URL 11, 1982:340) Utbildning har blivit en merit i sökandet efter brud för vissa familjer. En del mödrar föredrar en arbetande hustru åt sina söner. Özge menade dessutom att det finns män som vill att deras hustrur ska vara hemmafruar, åtminstone medan barnen är små, men ändå att de ska vara välutbildade för att kunna ha intellektuellt utbyte med dem. Özge talar från egen erfarenhet.

Jag skulle vilja arbeta men min man vill inte det så jag föredrar att stanna hemma med barnen och behålla friden. Kanske jag kommer att arbeta en dag när mina barn är äldre. Jag tror också att mina barn behöver mig innan de börjar skolan. Familjen är väldigt viktig, jag värderar min familj väldigt högt. Vi kan leva gott på min mans inkomst.

Samma attityd till utbildning går även att finna i andra länder som t.ex. USA. *“Middle-class and upper-class women may consider their study of language, literature, and the arts as a necessary preparation for their future role in the traditional family structure”* (URL 11, 1982:341). Många amerikanska kvinnor anser att möjligheten till en egen karriär är en bonus, inte en rättighet. Skulle karriär och hemarbete vara oförenliga förväntas kvinnan offra karriären (URL 11, 1982:338). Leyla är ett turkiskt exempel på samma attityd till arbete utanför hemmet.

Familjen är mer viktig just nu. Tack och lov tjänar min man bra nog för mig att vara hemma men jag skulle vilja arbeta deltid någon gång för min egen skull. Just nu vill min man inte det och jag tror inte det är möjligt heller med tanke på mina barns behov.

Både Özge och Leyla anser att det är vanligare att kvinnor i arrangerade äktenskap är hemmafruar än i kärleksäktenskap. När jag frågar varför, antar de att mödrar som söker efter en brud åt sin son söker just efter ”hemmafru-kvaliteter” i de flickor de träffar. De flickor som väljs till brudar på detta sätt är ”hemmaflickor” som jag beskrivit tidigare och förberedda på ett liv som hemmafruar. En annan uppfattning är att arbetande kvinnor har rört sig mer bland män på universitetet och i arbetslivet och haft mer tillfälle att finna sin egen partner. Hemmafruar är inte direkt bekräftade av staten genom sociala förmåner men de anser att de fortfarande har status i samhället i stort. Teoretiskt täcker socialförsäkringssystemet även de kvinnor som inte förvärvsarbetar via deras föräldrar, make eller barn (URL 5). Özge berättar att det är de arbetande männen som betalar både statlig och privat försäkring för sina fruar. Özge och Leyla representerar övre medelklass medan Arzu och Aysel medelklass eller möjligtvis något lägre medelklass. De senares svar på min fråga om vad som är viktigast av familj eller jobb är präglad av deras ekonomiska verklighet. Arzu svarar direkt att jobb är viktigast eftersom man inte kan överleva utan ett jobb. Aysel däremot dröjer med svaret, hon tycker det är omöjligt att svara först men kommer sedan fram till att både jobb och familj är lika nödvändiga för ens överlevnad och de ger jämvikt åt varandra. Man kan inte vara utan endera. Aysel avslutar med att kvinnor idag vill ha en utbildning för den ekonomiska frihet den ger. Om en kvinna alltid måste be sin man om pengar kommer hon att fortsätta vara beroende av honom som ett barn.

Förekomst av skilsmässa

När skilsmässa kommer på tal i mina intervjuer är alla eniga om att det är vanligare bland par i moderna kärleksäktenskap än i traditionella, arrangerade äktenskap. Hylland Eriksen är dock av en annan åsikt.

Å andra sidan är det inte sant, som somliga tror, att det endast är i moderna samhällen som skilsmässornas antal är stort. Skilsmässor inträffar i de flesta av världens samhällen, och en del ”traditionella folk” har högre skilsmässotal än innevanarna i Hamburg (Hylland Eriksen 2000:113).

J Stacey, här refererad av Creed, har studerat medelklassfamiljer i USA. Hon hävdar att den moderna familjens beroende av kärlek och tillgivenhet som grund för relationen är fröet till dess egen undergång.

That idea logically required the outlet of divorce when affection waned, and divorce proved to be the Achilles' heel of the modern family when the women's movement and economic changes reoriented marital relations and expectations (URL 4, 2000:11).

Eftersom det finns ett samband mellan arrangerade äktenskap och religion är det intressant att veta vad Koranen säger om skilsmässa. Enligt Özge så är skilsmässa "helal", d.v.s. en tillåten handling, även om Allah inte gillar det. Om det verkligen inte finns någon annan utväg må ett par alltså skilja sig. Hon lägger till att skilsmässor är vanligare bland kärleksäktenskap för de känner till allt om varandra innan bröllopet. Efter bröllopet börjar de gräla och säga "du var annorlunda förr..." Leylas vänner menar också att skilsmässa är vanligare bland kärleksäktenskap eftersom dessa par inte involverar resten av familjen i processen innan bröllopet. Leyla själv säger att en skilsmässa för ett arrangerat par är ovanligt eftersom det berör hela släkten; "Hur kan du skilja dig från din mosters son?" Aysel däremot menar att det beror på att hemmafruar i arrangerade äktenskap inte har något sätt att försörja sig på om de skulle skiljas så de stannar kvar även i ett dåligt äktenskap. Kvinnor som har valt sin man själva förvärvsarbetar vanligtvis och kan försörja sig även efter en eventuell skilsmässa. Men släkten kommer göra allt de kan för att förhindra skilsmässa. Sevim, som själv lever i ett kärleksäktenskap håller med om att skilsmässor är vanligare bland par som valt varandra själva. Orsaken till det enligt henne är att par i dessa äktenskap kan prata om sina problem och komma överens om att de inte kan leva ihop längre samt att kvinnan oftast har ett jobb och kan försörja sig själv. Hon menar dock att det är väldigt svårt att leva som ensamstående kvinna i Turkiet. Sevim avslutar med "Jag tror det är ren tur om man kan hitta någon man kan ha ett lyckligt äktenskap med."

Vad har då ändrats?

De strukturella förändringar som genomförts i Turkiet det senaste århundradet har inte resulterat i en enhetlig kultur, snarare ännu mer mångfaldig (URL 2, 1986:498). Förekomsten av arrangerade äktenskap är fortfarande vanlig på landsbygden såväl som i de turkiska städerna. Trenden går dock, framförallt i städerna, mot att fler turkiska

ungdomar gifter sig med någon de själva har valt. Även om traditionella arrangerade äktenskap enligt den modell jag beskrivit tidigare i uppsatsen fortfarande praktiseras förekommer framförallt modifierade former. T.ex. är det inte endast mödrar och systrar som letar brud åt sina söner eller bröder utan grannar eller vänner till familjen kan numera introducera unga människor för varandra. Även jämnåriga vänner kan "hitta" lämpliga äktenskapskandidater till sina vänner enligt Aysel och hennes dotter. De kan också träffas själva i skolan eller på ett jobb och bilda sig en uppfattning om varandra. Ett par som är intresserade av varandra kanske stämmer träff på en offentlig plats för att prata en gång eller två. Om de har samma åsikter och kommer överens går pojken hem och berättar för sin familj om denna flicka. Sedan påbörjas efterforskningen och pojkens familj besöker flickans familj enligt tidigare beskrivning. Den stora skillnaden mot förr enligt Aysel är att flickor över huvudtaget rör sig mer utanför familjen och åtnjuter större förtroende från sina familjer.

Den efterforskning som görs innan ett par gifter sig enligt vad jag beskrivit ovan är en stark del av äktenskapsarrangemanget alltjämt. Man anser det vara väldigt viktigt att få en persons rykte bekräftat av andra. Leyla menar dock att i framtiden måste barnen själva göra denna efterforskning. De kan inte bara bli förälskade och gifta sig. *"När du är 20 år tänker du bara på kärlek och romantiska saker men när du är 30 vet du att livet är mycket mer än det."* Hon tycker det är viktigt för ungdomar att veta hur deras partner uppför sig när de inte är tillsammans. Själv tror hon att hon inte behöver göra så mycket efterforskning när hennes barn har sällskap utan att hon kommer kunna bedöma sina barns flickvänner eller pojkvänner när hon träffar dem hemma hos henne.

Är arrangerade äktenskap på utdöende i Turkiet?

De samhällen där arrangerade äktenskap är normen, följer ofta en samhällsform där storfamiljen lever tillsammans och fyller en viktig social och ekonomisk funktion (URL 1:181). Men i takt med modernisering och flytt in till städerna blir arrangerade äktenskap en form bland andra former av äktenskapsbildande. Litton Fox hänvisar till Goode och Parsons slutsats att det moderna, mobila samhället kräver större flexibilitet och oberoende i äktenskapet (URL 1:181). Flertalet av mina informanter håller med om att arrangerade

äktenskap i dess tidigare form blir allt ovanligare, framförallt i städerna, men däremot fortsätter äktenskap mellan en man och en kvinna att vara en hel familjs angelägenhet, även för de par som hittar sin partner själva. Kortfattat är den största skillnaden att ungdomar som studerar på universitet eller jobbar nu själva tillåts ta första steget till kontakt, den roll som brudgummens mor eller andra kvinnliga släktingar hade innan. Det är alltså just ”brudåskådarinnan” som förlorar sin funktion i ett modifierat äktenskapsarrangemang.

Özge, som kan beskrivas som en aktiv muslim, hävdar att arrangerade äktenskap aldrig kommer att dö ut helt eftersom Turkiet är till 90% en muslimsk nation. *”Det finns ingen annan väg för oss.”* säger hon. Hon fortsätter att berätta att även turkar som inte praktiserar Islams fem pelare eller bär slöja kommer att fortsätta involvera familjen när det kommer till äktenskap. De mest seriösa religiösa familjer som har ”hemmaflickor” kommer förmodligen även behålla traditionen att vänta på en brudåskådarinna för att få sin dotter bortgift och själva vara aktiva i letandet efter en maka åt sina söner menar hon. En gemensam granne, som har två giftasvuxna söner, menar att hennes söner bett henne att hitta fruar åt dem även om hon själv och hennes make skulle tillåta dem att göra det själva. Sönerna föredrar alltså hjälp i denna fråga.

Vuxna, ogifta barn lever fortfarande kvar hos sina föräldrar och anses inte ha något eget liv innan de gifter sig. Den vanligaste uppfattningen i Turkiet är att barn inte kan gifta sig utan sina föräldrars samtycke menar Özge. Enligt en populärundersökning jag fann i en bilaga till Turkiets större dagstidningar, Kelebek, anser så många som 85% att det inte är passande för en man och en kvinna att bo tillsammans utan att vara gifta (Hurriyet 2005). Sevim som inte praktiserar religion och som själv lever i ett kärleksäktenskap tror dock att arrangerade äktenskap inte kommer att överleva på sikt. Utvecklingen går längre och längre bort och hon är misstänksam mot män som inte klarar av att hitta en partner själva, *”de måste ha något problem”*.

Även om storfamiljen med gemensamt boende överlever i städerna är orsaken inte en kulturell värdering utan snarare en situation motiverad av ekonomiska trångmål.

Familjeföretag är inte ovanliga även om det är lika vanligt att söner finner anställning i andra företag. Generellt sett fungerar storfamiljen som socialt nätverk som ger stöd under större händelser och kriser under en livscykel samt vid behov även ekonomiskt stöd. Storfamiljen har också som funktion att utöva social kontroll över sina medlemmar. (URL 6, The Extended Family)

IV. Sammanfattning

De uppgifter jag har fått av mina informanter såväl som från annan forskning visar på att kulturella faktorer som arrangerade äktenskap, storfamiljsboende och släktskapsbaserade företag minskar i takt med migrationen in till städerna. Utbildning högre upp i åldrarna, framförallt bland flickor är också en betydande påverkande faktor. Det går dock inte att säga att dessa kulturella företeelser överges helt till förmån för kärleksäktenskap, kärnfamiljsboende och öppen arbetsmarknad. Snarare är det så att det går parallella förändringar där en del väljer att överge hela konceptet medan andra modifierar och anpassar till de förhållanden som råder i städerna. Ekonomi är en väsentlig och avgörande faktor i detta sammanhang.

Det som gör att arrangerade äktenskap överlever som äktenskapsform är kulturella värderingar knutna till religionen. De familjer som lever ett religiöst liv för övrigt behåller även denna äktenskapsform då den anses passa övriga värderingar i religionen.

De kvinnor jag träffat uppgav en positiv bild av sina arrangerade äktenskap i jämförelse med hur de uppfattar kärleksäktenskap. Ofta angav de just den faktor att en brud och brudgum inte känner varandra särskilt väl vid bröllopet som en orsak till att deras äktenskap håller. Samtidigt som de har accepterat faktum att samhället förändras och att deras barn troligtvis kommer att träffa sina blivande partners själva i framtiden uttryckte de förhoppning om att barnen skulle behålla de värderingar som omger ett arrangerat äktenskap. Några exempel på dessa är respekt för föräldrarna och deras åsikter, att de ska tänka på sitt rykte (framförallt döttrarna) och respektera Allah.

I slutet av denna studie beundrar jag dessa kvinnor. Man skulle kunna uppfatta dem som att de är fast i gamla traditioner som behandlar kvinnan som en passiv bytesvara, dömd att betjäna och anpassa sig efter sin omgivning. Men man kan också se dem som kvinnor som har gjort något av sin situation, är förhållandevis nöjda med sitt sätt att leva och trots betydande förändringar i samhället väljer att hålla fast vid värderingar som ger dem mening i tillvaron.

Bibliografi:

Güner, Musa (2003) *Turkisk-Svensk Ordbok*, Egen utgåva

Hylland Eriksen, Thomas (2000) *Små Platser – Stora Frågor, en introduktion till socialantropologi*, Nora: Nya Doxa

Whiting, Dominic (2001) *Footprint, Turkey Handbook*, Bath: Footprint Handbooks Ltd

Hurriet, Kelebek bilagan (22 juni 2005) "Türk kadını yavaş da olsa değişiyor"

Internetkällor:

URL 1: Litton Fox, Greer "Love Match and Arranged Marriage in a Modernizing Nation: Mate Selection in Ankara, Turkey", *Journal of Marriage and the Family*, Vol. 37, No. 1 (1975) 180-193

[Http://www.jstor.org](http://www.jstor.org) 14 oktober 2005

URL 2: Kağıtçıbaşı, Çiğdem, "Status of Women in Turkey: Cross-Cultural Perspectives", *International Journal of Middle East Studies*, Vol. 18, No. 4 (Nov. 1986), 485-499 [Http://www.jstor.org](http://www.jstor.org) 17 maj 2005

URL 3: Kandiyoti, Deniz A, "Emancipated but Unliberated? Reflections on the Turkish Case", *Feminist Studies*, Vol. 13, No. 2 (Summer 1987), 317-338 [Http://links.jstor.org](http://links.jstor.org) 18 oktober 2005 kl. 10.50

URL 4: Creed, Gerald W, "Family Values and Domestic Economies", *Annual Review of Anthropology*, Vol. 29, (October 2000), 329-355 [Http://arjournals.annualreviews.org.lt.ltag.bibl.liu.se](http://arjournals.annualreviews.org.lt.ltag.bibl.liu.se) 28 december 2005

URL 5: [Http://kssgm.gov.tr/uairapor.html](http://kssgm.gov.tr/uairapor.html) 14 december kl. 15:35

URL 6: *TURKEY, A country study; The Society and its environment*, Based on the Country Studies Series by Federal Research Division of the Library of Congress, January 1995, [Http://www.country-data.com](http://www.country-data.com) 25 oktober 2005 kl. 10.10

URL 7: Fahs Beck, Dorothy "The Changing Family of the Middle East", *Marriage and Family Living*, Vol 19, No. 4 (Nov. 1957), 340-347 [Http://links.jstor.org](http://links.jstor.org) 20 oktober 2005

URL 8: Hale Cihan Bolak , "When wives are major providers: Culture, Gender, and Family Work", *Gender and Society*, Vol. 11 No. 4 (Aug. 1997), 409-433 [Http://links.jstor.org](http://links.jstor.org) 27 maj 2005

URL 9: Özkan, Türker och Lajunen, Timo, "Masculinity, Femininity, and the Bem Sex Role Inventory in Turkey", *Sex Roles*, Vol. 52, Nos. 1-2, (January 2005), 103-109

[Http://www.springerlink.com.lt.ltag.bibl.liu.se](http://www.springerlink.com.lt.ltag.bibl.liu.se) 19 maj 2005

URL 10: Dilek Cindoğlu and Şule Toktaş, “Empowerment and Resistance Strategies of Working Women in Turkey, The Case of 1960-70 Graduates of the Girls’ Institutes”, The European Journal of Women’s Studies, Vol. 9(1) (2002) 31-48 [Http://ejw.sagepub.com](http://ejw.sagepub.com) 17 maj 2005

URL 11: Culpan, Oya och Marzotto, Toni, “Changing Attitudes toward Work and Marriage: Turkey in Transition”, Signs, Vol. 8 No. 2 (Winter 1982), 337-351 [Http://links.jstor.org](http://links.jstor.org) 14 oktober 2005

URL 12: [Http://www.kssgm.gov.tr/uaicevaping.html](http://www.kssgm.gov.tr/uaicevaping.html) 6 januari 2006